

Erotiken - kärleksspelet

Camilla Kronqvist
Citera inte utan tillstånd, tack!

Inledning

I Erotiken behandlar Michel Foucault gossekärleken och den kurtis som uppstod runt den i det antika Grekland, utgående från den diskurs som fördes kring den. Eftersom det är omöjligt att direkt aktualisera problematiken Foucault tar upp; det existerar ingen motsvarighet till gossekärleken, och kurtisen kring den bland dagens homosexuella, inte heller finns det längre kvar några likadana uppvaktningsregler i relationen mellan man och kvinna, kommer jag, efter att ha presenterat de drag i Foucaults text som jag finner väsentliga för min fortsatta diskussion, att närma mig texten lite på omvägar. Jag tänker först se på hur vi i dag ser på frågor runt homo- och bisexualitet, se hur diskussionerna rört sig under de senaste åren. Jag ifrågasätter, med utgångspunkt i Foucaults text, också att vi här har att göra med en i grunden moralisk fråga. Sedan försöker jag ta mig en titt på hur vi förhåller oss till den, som det visar sig, för greken så naturliga uppdelningen av det sexuella umgänget i subjekt och objekt, aktivt och passivt. Jag försöker se vilken relevans ett sådant här synsätt kan ha i dag, om det alls har någon, och vilka problem det i så fall kan ställa till med.

Gossekärleken i det antika Grekland

Michel Foucault inleder sitt kapitel om gossekärleken i det antika Grekland med att konstatera att grekernas syn på det vi i dag kallar bi- eller homosexualitet väsentligt skiljer sig från vår. "Grekerna ställde inte kärleken till det egna könet och kärleken till det andra emot varann, som två alternativ som utesluter varann, som två typer av radikalt olika beteenden" (s.163).¹ Det var inte frågan om två olika sorters lustar, utan en och samma "lust [som] naturen hade nedlagt i människohjärtat till dem som är "vackra", vilket deras kön än är" (s. 164). En förkärlek för det ena eller andra könet kunde visserligen ses som ett karaktärsdrag, och ett vuxet manligt par kunde också få utstå en del kritik och ironi, av skäl som jag kommer att ta upp senare. Den manliga kärleken var ändå en allmänt accepterad sysselsättning. Som en för oss lustig detalj framstår även att det också fanns åsikter om att "den äldre, ädlare och förnuftigare kärleken" endast kunde röra en man (s. 165).

Trots denna 'öppna' inställning var inte förhållandet mellan två män moraliskt oproblematiskt, vilket en mängd moraliska och filosofiska funderingar på området vittnar om. Kärleken till en man skilde sig från kärleken till en kvinna och fordrade en egen moral och stilistik. Speciellt intresse ägnade grekerna förhållanden där det rådde ett ojämligt

¹ Michel Foucault: 'Erotiken' kap. IV i Njutningarnas bruk, del två i Sexualitetens historia. Alla sidhänvisningar berör denna text.

statusförhållande mellan parterna, där den yngre parten ännu inte var fullvuxen och hade uppnått sin slutgiltiga status i samhället. Runt dessa förhållanden uppstod ett offentligt kurtisspel, passande beteenden för uppvaktaren och den uppvaktade för att uppvaktningen skulle gå rätt till, d.v.s. med måttfullhet som mål för båda parter. Mycket uppmärksamhet fästes också vid gossens ära. Hur ynglingen skulle förhålla sig till uppvaktaren, när han skulle hålla på sig och när han skulle ge efter, för att gå in och ut ur förhållandet med äran, och kanske också ett bestående vänskapsförhållande, som ansågs stå på mycket starkare grund än kärleksförbindelsen, i behåll. Foucault liknar träffande det här förfarandet med den unga kvinnans ställning i den senare (men för oss tidigare) europeiska kulturen. Här inverkar dock inte bevarandet av äran på möjligheterna till ett gott äktenskap utan snarare på gossens framtid som fri man och samhällsmedlem i den grekiska staten.

Ett skäl till varför den manliga kärleken, och då speciellt gossekärleken, fick den betydelse den hade ger Foucault i den grekiska uppfattningen om att "det sexuella umgänget ... utifrån den naturenliga akten med penetration och med polaritet mellan aktivitet och passivitet" var detsamma som det "mellan överordnad och underordnad, mellan den som dominerar och den som är dominerad" (s. 187). Den här synen förorsakade inga problem i den fria grekiske mannens förhållanden till slavar och kvinnor, slavarna och hustrun var ju mannens egendom och kunde nyttjas fritt. Kvinnorna var ju dessutom av naturen underlägsna männen, och passiva i sin roll. När njutningsobjektet i fråga var en man, eller någon på väg att bli en man, blev situationen emellertid en helt annan. Hur kan en man som var villig att spela den dominerades roll i sängen, eller var nu grekerna gjorde det, vara trovärdig i den dominerande rollen i samhället? Att frivilligt ta på sig den lägre rollen ansågs förkvinnligande vilket kan vara skälet till att t.ex. Platon såg förhållandet mellan män som "mot naturen" (s. 194).

I förhållandet mellan män och gossar undvek man dock det här problemet, om än för en kort tid. Gossen hade ännu inte uppnått sitt slutliga status, var inte man än, och kunde därför betraktas som ett lovligt njutningsobjekt. Dock var grekerna väl medvetna om att han en dag skulle göra det, det ljuva dagarna skulle vara förbi, och gossen skulle själv vara subjekt i ett kärleksförhållande. Alltså undergick gossens handlingar en livlig diskussion och övervakning för att försäkra sig om att allt gick till på ett ärofyllt sätt. När man så äntligen kom till skott, när gossen gav sitt "ynnestbevis" till den äldre älskaren, var det också viktigt att se att gossen gjorde det av välvilja, i utbyte mot andra gentjänster, "gåvor, välgärningar, löften och förbindelser" (s. 196), och att den enda tillfredsställelse han kände var "över att ha skänkt den andre njutning" (s. 195).

Homosexualitet och bisexualitet i dagens samhälle

Att tala om bisexualitet och homosexualitet i det antika Grekland är som Foucault konstaterar missvisande. Grekerna avskilde inte olika slag av sexualitet från varandra. Om jag är schematisk kan man säga att grekerna såg det som naturligt att människan hade ett sexuellt behov, och att det var oväsentligt med vem man tillfredsställde det så länge det gjordes på ett hedervärdigt sätt, medan vi i dag tycks tycka att det är naturligt att människor har ett behov av att ha sex med någon av det motsatta könet, men att det ändå finns sådana som har ett behov av sex med någon av samma kön, och dessutom ett par som inte riktigt kan bestämma sig för vem de vill ha sex med. De två sista fallen ses dock över lag som smått besynnerliga.

Man tycker sig alltså kunna urskilja tre sorters behov, därav beteckningarna; heterosexualitet, homosexualitet och bisexualitet. Jag har dock en känsla av att bisexualiteten kommer att hamna lite i skymundan i mitt fortsatta resonemang. Jag behandlar den jämsides

med homosexualiteten, även om den i sig erbjuder intressanta aspekter och kanske ett mer mångsidigt sätt att se på sexualiteten än det som dyker upp i homosexualitetsdebatten.

De här olika behoven, eller böjelserna, ses vanligtvis som fastslagna, från födseln eller något liknande. Det är ingenting som man anser sig kunna ändra på. Om grekerna kunde betrakta preferenser för det ena könet som ett karaktärsdrag, ser vi det, eller uppmanas vi att se det, som en oföränderlig del av någons personlighet. Den här synen körs hårt fram av homosexuella och andra av deras företrädare, och att inte se något syfte bakom detta är nog att vara alltför blåögd. Om homosexualiteten, och bisexualiteten också för den delen, beror på en genetisk predisposition, finns det ingen anledning till att behandla de homo- och bisexuella annorlunda, liksom vi inte behandlar någon annorlunda p.g.a. deras hudfärg. Den strikta uppdelningen får dock vissa rätt lustiga följder. En människa som under sitt tidigare liv levt som heterosexuell men 'märker' att hon egentligen är homosexuell ses av den homosexuella gemenskapen som en som äntligen kommer ut, en som accepterar sin egentliga identitet. En människa som övergår från ett homosexuellt liv till ett heterosexuellt, tycks dock omöjligt kunna ses som följande sin inre röst, utan förnekar endast sin egentliga sexualitet.

Det tycks också finnas en tendens till att se den från heterosexualiteten avvikande sexualiteten inte bara som en del av personligheten utan som den avgörande delen av någons personlighet. Homo- och bisexuella personer blir på så vis lätt 'översexualiserade'. För att illustrera vad jag menar med detta kan man se en intervju av Göran Skytte med Rikard Wolff som visades i svensk television i början av oktober 1997. Skytte inledde intervjun i stilen: 'Vi ska först tala om dig som homosexuell' och halva programtiden ägnades sedan åt detta. Att tänka sig samma scenario med en heterosexuell verkar ytterst osannolikt, 'Vi ska först tala om dig som heterosexuell...' Den homosexuelle eller bisexuelle förväntas alltid vara beredd att diskutera, kommentera och försvara sin sexualitet, han eller hon är, i allmänhetens ögon förefaller det, först och främst homo- eller bisexuell och först i andra hand en människa. Det här märks också i debatten som ofta får karaktären, 'fast han är homosexuell måste vi ändå behandla honom som en människa', inte 'han är en människa och bör sålunda behandlas som en sådan'.

Jag har redan antytt att det i homosexualitetsdebatten som aktivt förts under de senaste åren från både homosexualitetsmotståndarna och företrädarna förs fram argument för varför eller varför inte homosexualitet är rätt eller fel. Man verkar alltså anse att det är möjligt att i moralisk mening säga något om de olika inriktningarnas existensberättigande, och om den ena inriktningens fördelar framför den andra. En intressant aspekt i det hela är dessutom att motståndarsidan, eller den heterosexuella majoriteten över lag, tycks tro att det den kommer fram till också skulle ha relevans för dem frågan egentligen berör, de homosexuella.²

Vad ingen tycks fråga sig är om det här faktiskt är en moralisk fråga? Om två människor av motsatt kön har sex med varandra kommer det här att vara ett moraliskt problem om den ene av dem är minderårig, om det sker med tvång eller mot betalning, om parterna är nära släkt med varandra eller om den ene har ett kärleksförhållande med en annan. Att de har sex kommer inte i sig att vara ett problem, förutom förstås om det sker utanför äktenskapet av någon som bekänner sig till en religion, som kristendomen, som endast accepterar sex inom äktenskapet. Detta innebär i så fall att personen gör något som går emot dess tro. Homosexualitet blir på samma sätt ett moraliskt problem för någon med kristen tro, eftersom också det bryter mot den lära, eller den tolkning av läran, personen tror på. Här tänker jag emellertid inte ta upp de problem homosexualiteten kan medföra för

² Här tänkte jag göra en jämförelse men kom bara att tänka på olika maträtter och det blev för idiotiskt.

kristendomen eftersom vi lever i ett sekulariserat samhälle där den kristna läran inte är speciellt djupgående i merparten av befolkningens liv. För att fortsätta mitt resonemang: Om det inte är ett moraliskt problem om två vuxna människor av motsatt kön som samtycker till det ligger med varandra, hur kan det då vara ett moraliskt problem om två vuxna samtyckande människor av samma kön gör motsvarande sak?

Ett av de klassiska argumenten mot homosexualitet är att det är mot naturen, onaturligt, naturvidrigt. Denna naturlighet är en snårskog som jag på inga vägar anser mig kunna reda ut här, men jag ska åtminstone ge några förslag till hur man kan närma sig problemet. För det första kan man konstatera att vad som är naturligt ingalunda är skrivet i sten. Det som de goda grekerna såg som naturligt, räknas som onaturligt i dag, och de skulle säkert förundras över mycket som vi kallar naturligt. Jag ser det t.ex. som helt naturligt att kvinnan betraktas som jämställd med mannen, liksom det känns naturligt att åka bil eller tåg för att färdas från ett ställe till ett annat. Jag gör det utan att för den skull peka på något i naturen för att rättfärdiga dessa påståenden. Så är jag också uppvuxen i ett samhälle där detta förekommer, och är en del av min vardag, mitt sätt att se på saker. Att jag ser något som naturligt tycks alltså ofta ha mera att göra med vanan än med naturen. För att ytterligare komplicera det hela tycks tanken att man gör något mot naturen inbegripa att det är möjligt att klart avgränsa vad som hör till vår natur, och att vi dessutom kan handla emot detta. Men kan vi på det här viset ställa oss utanför naturen? Hör inte allt det vi gör till vår natur?

Att något är mot naturen medför inte heller nödvändigtvis att det är omoraliskt. Jag kan t.ex. mena att det är emot människans natur att stiga upp tidiga vintermorgnar medan det ännu är mörkt, men ingen skulle ändå ta det som ett brott mot moralen att tvinga upp mig. Däremot skulle man väl kunna säga att det är omoraliskt att sova bort morgonen om jag genom att göra det försummar mina plikter.

Så hur ska vi förstå de här naturlighetsargumenten? Det är visserligen klart att det naturliga sättet att skaffa barn går via heterosexuellt sex. Vill vi att det här ska vara ett hållbart argument kräver det emellertid att vi endast skulle godkänna sex i fortplantningssyfte, en åsikt som inte ens är värd att försvara då vi accepterar bruket av preventivmedel. Man kan förstås hävda att sex ändå får brukas i heterosexuella förhållanden då barn inte är önskvärda eftersom det då i alla fall går till på 'rätt sätt'. Jag frågar mig dock hur detta naturenliga samlag ska se ut, och tycker mig än en gång stöta på en viss dubbelmoral. Ingen frågar sig vad det heterosexuella paret gör när de är ensamma, till en viss gräns förstås, så länge det inte väsentligen inverkar på omgivningen och personernas övriga liv. Däremot undrar man vad som försiggår i det homosexuella paret sovrum. Eller för att säga det på ett annat sätt: Det är okej att göra vissa saker, ännu har jag inte träffat på någon förenad front för fördömandet av oral- och analsex, så länge man inte gör det med någon av samma kön. (Och vad är då skillnaden?)

Det är inte bara motståndarna till homosexualitet som kommer med argument om vad som är naturligt eller inte, utan även företrädarna. Om homosexualiteten är genetiskt betingad måste den väl anses som naturlig. Jag tänker inte spekulera i biologiska, psykiska eller sociala faktorer bakom en persons homosexuella beteende här. Jag vill ändå påpeka att den genetiska förklaringsmodellen lämnar vissa saker att önska om man vill förklara varför homosexuellt beteende ofta framträder bland människor av samma kön, som av vissa omständigheter tvingas tillbringa lång tid tillsammans, t.ex. i fängelser. Ett annat argument till varför homosexualitet ändå är naturligt är att det också förekommer homosexuellt beteende bland djur, men också den här formuleringen förefaller mig lite absurd. Vi kan inte fråga djuren om de själva anser att det de gör är homosexuellt vilket tar bort den betydelse det i mänskliga sammanhang har att beskriva sig själv som homo-, hetero- eller bisexuell,

identifiering med en grupp, livsstil o.s.v.³ Är det överhuvudtaget vettigt att säga att djuren har sex? När såg vi senast en hund duka upp till en romantisk middag, ladda upp med lite förförisk musik i hopp om att 'få' till kvällen? Något liknande kan också sägas om teorier som lanserar att alla människor är bi- eller homosexuella. Vad innebär det, och hur hjälper det oss, att säga att en person som alltid sett sig själv som heterosexuell och aldrig haft en homosexuell förbindelse eller begått en homosexuell handling, egentligen är bi- eller homosexuell, men att han inte vet om det för att han har blivit indoktrinerad till att bete sig heterosexuellt? Klargör det på något vis tematiken?

Här måste jag få tillåta mig en liten tankelek. Hur skulle det vara om vi lämnade bort de olika förtecknen homo-, hetero- eller bi- och bara konstaterade "Jag är sexuell"? Vilket på det stora hela tycks vara vad allt sist och slutligen kommer till.

Även om jag, mer eller mindre framgångsrikt, har försökt ifrågasätta att vi i samband med bi- och homosexualitetsdiskussionen i grunden har att göra med ett moraliskt problem, innebär det inte att det med en ökad acceptans och förståelse för de bi- och homosexuella inte skulle dyka upp en rad nya problem, och också moraliska sådana. Det är ju så att det inte är ett problem för en heterosexuell, eller om man så vill en person som skulle vara nöjd med att endast ha heterosexuella förbindelser i hela sitt liv, att växa upp i ett samhälle som är avogt inställt mot homosexualitet, däremot är det ett problem för den homosexuelle. Ett samhälle som är positivare inställt till homosexualitet kommer däremot att förorsaka mindre problem för den homosexuelle, men nya problem för den som annars skulle vara nöjd som heterosexuell. Förutom all den osäkerhet rörande sig själv och den egna sexualiteten som förekommer i tonåren, ska man nu också fundera över om man känner en dragning till det egna eller det motsatta könet. Att dylika problem ändå inte uppväger de svårigheter en ung bi- eller homosexuell person tvingats och ännu tvingas möta behöver knappast sägas.

En positivare inställning till de andra formerna av sexualitet ställer också ökade krav på oss att fundera över familjens och de olika parförhållandenas roll i samhället. Oberoende av vad jag tidigare i texten kan tyckas ha antytt är nämligen inte kärleksförhållandet mellan två personer av samma kön en privat sak om man också vill att det övriga samhället ska erkänna det. Ska man i detta fall jämställa relationen mellan två personer av samma kön med den mellan två av motsatt kön, och hur är det då med den tendens (ambivalens?) jag åtminstone upptäcker i mig själv att här ge det heterosexuella parförhållandet en särställning? Det att jag tycker att det är bättre om tonåringen som funderar över sin sexualitet väljer att dela den med någon av motsatt kön, och inte bara för att det, som samhället ser ut i dag, är lättare, eller att jag tycker att det är bättre desto senare min 10-åriga lillasyster förstår att det inte bara är män och kvinnor som kan bli kära i varann och ha sex utan även män och män och kvinnor och kvinnor. Ska man bara bortse från dessa känslor för att de inte är förnuftiga, jag märker själv att påståendena inte tål en närmare granskning, eller säger de också någonting om diskussionen och om hur den borde föras?

Subjekt-objektsfrågan

För grekerna var det naturligt att se det sexuella umgänget som ett dominansförhållande mellan en aktiv och en passiv part, där den aktives, d.v.s. den frie mannen, njutning var det väsentliga. Den passivas roll, eftersom det vanligen var en kvinna, var i stort sett att finnas där, någon njutning på den sidan var det inte tal om. Det här förefaller mig väldigt orättvist, men det intressanta är att se vilka problem den här synen förde med sig för grekerna när de medverkande parterna inte naturligt kunde föras in i subjekt eller objekt-kategorin. Hur

³ Det är förstås en annan sak att säga att djuren har en könsdrift som kan riktas mot olika kön, och ibland förefaller det mig, också sådant som saknar kön.

skulle man förhålla sig till förhållandet mellan två fria män, där den ene frivilligt tog på sig den passives roll. Eller på ett annat sätt, hur skulle man förstå en subjekt-objektrelation om bägge parterna var, eller borde framstå som, subjekt. Det här gäller förstås inte bara homosexuella förhållanden, och jag kommer så småningom att lämna dem och övergå till att se på hur vi kan förstå frågan om subjekt och objekt i förhållandet mellan man och kvinna.

Innan jag går in på hur den grekiska synen kan tänkas skilja sig från hur vi i dag ser på sexualiteten, vill jag först konstatera att den inte är så främmande för modernt tänkande som den kanske verkar vid första anblicken. Manliga homosexuella betraktas ofta som feminina, inte som 'riktiga karlar', även om jag har hört manliga homosexuella påstå att inget är så manligt som just en homosexuell man. Ofta har det också setts som speciellt skamligt att agera 'kvinna' i det homosexuella förhållandet. Dessutom spökar indelningen av manligt och kvinnligt i aktivt respektive passivt också på andra ställen än hos grekerna. Hittills har jag stött på den i taoismen och psykoanalysen, plus i ett flertal rätt dimmiga, och mer traditionella, syner på kvinnans och mannens roll.⁴

I övrigt kan man nog säga att den grekiska synen känns rätt hopplös. Om män och kvinnor ses som jämställda i samhället för övrigt tycker jag att det skulle det vara konstigt att mena att de inte skulle kunna vara det i sängen också. Någon skulle visserligen kunna säga att just för att män och kvinnor inte är jämlika på det området så är de inte jämlika någon annanstans heller, men det får den stå för. Just det att sex inte ska betraktas som ett ojämnt förhållande, vilket var naturligt för grekerna, syns tydligt i vår inställning till sex mellan personer som i en viss situation är ojämliga, där den ene parten står i ett maktförhållande till den andre, som mellan chef och anställd, lärare och elev, vuxen och minderårig, i det att det helst inte ska förekomma.

Sex är som vi ser det, i motsats till grekerna, någonting mellan två personer. Det är inte något mellan en person och hans egendom, vilket ju gällde för de grekiska kvinnorna och slavarna, även om den här synen som sagt ställde till med problem i förhållandet mellan två män. Där måste man ju medge att det faktiskt rörde sig om två fullvärdiga människor. Sett ur den här synvinkeln blir det konstigt att tänka sig att endast den enes njutning skulle vara viktig. Varför skulle den ena halvan av befolkningen ställa upp på något för att roa den andra halvan, om det inte fanns något i det för dem? Att vi i dag verkligen anser att det finns något där för dem tycks ganska klart framstå av den myckna läsning om kvinnans njutning och sexualitet som man så ofta stöter på i vissa damtidningar. Ett litet problem, en viss ojämlighet kan tyckas, tycks dock kvarstå i det faktum att mannens njutning inte är beroende av kvinnans. Kvinnan kan också gå med på att ha sex utan att hon egentligen känner för det, medan motsvarande är svårt för mannen. Å andra sidan är det ju inte heller så att kvinnans orgasm är beroende av mannens. Att man ändå glömmer bort att tänka på det tyder på en viss tendens att likställa sex med samlag, och, på några för mig oklara omvägar, mannens utlösning.

Att vi vanligen ser sex som något mellan två personer ses också i våra beskrivningar av akten, man ligger, har sex eller älskar med någon. Det sexuella umgänget sker, eller borde ske, mellan två likvärdiga parter. Det är en gemensam aktivitet på samma sätt som då vi spelar ett spel eller för ett samtal med någon. (Den här jämförelsen ska dock inte dras alltför långt. Även om jag vill peka på likheter mellan att ha sex och spela ett spel eller föra ett samtal med någon, främst i det att det kräver en andra aktiv part, så betyder det inte att sex

⁴ Med det här vill jag inte säga att det inte skulle finnas olikheter mellan män och kvinnor. Det är bara det att det börjar kännas lite jobbigt att bli påstoppad olika roller, som jag inte är så säker på att jag identifierar mig med, bara för att jag är av ett visst kön. Varför ska alltid jag vara passiv? Fast det är väl samma sak för männen, antar jag. Det kan ju inte alltid vara så roligt att vara aktiv, 'karl för sin hatt', den som behärskar alla situationer o.s.v.

och ett spel eller samtal är samma sak.) Det är inte likgiltigt för oss hur den andra parten har det. Det kan t.o.m. ses som ett personligt misslyckande om det inte känns bra för den andra och det kan kanske även vara ett skäl till att fundera på vad man gör för fel, eller vilka andra problem som kan finnas i förhållandet.

Man talar förstås också om sex i en annan bemärkelse, man knullar t.ex. eller sätter på någon, och här kan vi inte tala om den gemensamhetsaspekt jag beskriver ovan.⁵ Att vi kan beskriva ett samlag på olika sätt pekar också på att vi kan tillskriva det olika betydelse och att vi kan förhålla oss till det skedda och den andra parten på olika sätt. Att knulla och att älska är definitivt två vitt skilda saker. Det visar också att vår sexualitet inte bara kan förstås som fortplantning och penetration, utan vanligen ses ur ett vidare sammanhang som även innefattar kärlek, närhet, ömhet, romantik, lust och attraktion m.m. Det här är ett av skälen till att jag har svårt att se det som avbildas i porrfilmerna som sex,⁶ eftersom det helt saknar sammanhang. Någon kan visserligen fantisera om sex utan några som helst förbindelser, men vanligen har man även andra saker gemensamt med de människor, eller kanske snarare den människa, man har sex med än sängkamaraktiviteterna. Man delar t.ex. hushåll, äter middag och uppfostrar barn tillsammans, gör gemensamma inköp, resor o.s.v.

Även om det ovanstående (två jämförbara parter, bådas njutning lika viktig) låter fint som teori kan jag inte låta bli att fråga mig om det verkligen är så här i praktiken. Ser vi alltid på sex som en aktivitet mellan två subjekt, eller är det möjligt att se den ena parten som ett objekt?⁷ Finns det inte en tendens att framställa kvinnor som ständigt villiga att tillfredsställa mannen, hur som helst, när som helst och var som helst, inom t.ex. pornografin. Hur förklarar man annars ett våldtäktsfall i Sverige tidigare i höst (1997) där en av förövarna, en ung pojke, visserligen höll med om att de hade haft sex, men ändå hävdade att hon var med på det, utan att se något underligt i att en sjuttonårig tjej skulle vilja ha sex med två, tre okända killar, på öppen plats, i en park tror jag, medan ytterligare några stod bredvid och hejade på.

Att tala om människor som objekt är dock problematiskt. När kan man börja säga att en man betraktar en kvinna som ett objekt, eller varför inte andra vägen? Det är ju inte så att vi varje gång vi ser på någon av det andra könet ser objekt. Vanligtvis ser vi människor. Här tänker jag göra en liten utveckling. När man talar om att se människor, och speciellt kvinnor, som sexobjekt verkar det ofta som om det skulle handla om ett speciellt slags seende, ett aspektseende är kanske den mest träffande beskrivningen. Det verkar som om det skulle vara möjligt att i ena stunden se en kvinna och i den andra ett sexobjekt bara man såg på rätt sätt. Ett sådant här perspektiv tycks dock inte fånga in vad man vill ha sagt. Att se och behandla någon som ett sexobjekt har för det mesta ingenting att göra med ett visst sätt att se utan säger mer om den 'seende' personen. Jag kommer att återvända till och utveckla det här lite senare, annars slutar utvecklingen här. För att återgå till svårigheterna med att tala om människor som objekt så är det väl inte heller för att kvinnorna behandlas som objekt som vi upprörs av en våldtäkt. Det orätta i handlingen är snarare att våldtäktsmannen inte behandlar sitt offer som man behandlar en människa, visar respekt, hänsyn o.s.v., d.v.s. behandlar henne fel. Om vi ändå vill säga att våldtäktsmannen behandlar offret som ett objekt, så är det väsentligt att se att vi ser den här handlingen som orätt. Till det här kommer också att det egentligen är omöjligt att helt behandla en annan människa som vi behandlar ett föremål. För att kunna behandla någon som ett 'objekt', måste 'objektet' gå med på att

⁵ I det här sammanhanget skulle det kanske t.o.m. vara förståeligt att tala om den ena parten som ett objekt, det fungerar åtminstone rent grammatikaliskt, eftersom det hela närmast ses som en envägsgej

⁶ Jag har försökt lansera det som parning men har inte riktigt funnit gehör för det, någon tyckte t.o.m. att det är 'uppriktigare' då djur gör det.

⁷ Rop om att man inte får behandla kvinnor som sexobjekt gör sig gällande i bakgrunden.

behandlas som ett objekt, och genom det här medgivandet blir 'objektet' ju ett subjekt, objekt kan ju inte handla. Går han eller hon inte med på att behandlas som ett 'objekt' kommer 'objektets' mänsklighet att märkas, i våldtäktsfallet t.ex., genom att 'objektet', förhoppningsvis, skriker, sparkar, slår ifrån sig o.s.v., något som föremål bevisligen inte gör.

Ett sätt att förstå 'människan som objekt'-frågan skulle vara den klassiska uppdelningen i att behandla människan som mål eller medel, i det att man aldrig ska behandla människor som medel utan alltid som ett mål i sig. De krav på respekt och hänsyn som andra människor ställer på en kan inte försvinna bara för att man vill tjäna pengar eller tillfredsställa sina sexuella behov. Då det gäller olika framställningar av kvinnor och sex (och ibland också män), i reklam-, porr- och helt vanliga filmer, skulle alltså inte den viktiga frågan vara att man visar sex eller sexiga personer utan hur och varför man gör det. Att försöka sälja en bil med en naken kvinna på motorhuven är visserligen ett väl beprövat knep men är inte speciellt smickrande för vare sig bilen, kvinnan eller reklammakarna. Likaså verkar det moraliskt suspekt att utnyttja en annan människa för den egna njutningens skull, vilket jag tycker är ett av de största problemen med prostitutionen. Även om den prostituerade får betalt för sina 'tjänster', så sker ju ändå den här betalningen i utbyte mot att 'kunden' inte behöver bete sig mot den prostituerade som han skulle bete sig mot en annan människa. Många av de män som besöker prostituerade ser t.ex. den prostituerade som någon som man kan göra de saker man inte kan göra med sin fru med.

Att se och behandla någon som ett mål eller ett medel kan ses ur samma synvinkel som att se en kvinna eller ett sexobjekt vilket jag kort nämnde ovan. Det är inte så att vi kan välja att betrakta någon som ett mål eller ett medel, 'Nu ser jag den andre som ett mål', 'Nu ser jag honom som ett medel'. Inte heller kan vi om vi märker att vi 'råkar' se någon som ett medel snabbt ändra vårt synsätt så att vi ser ett mål i stället. Hur vi behandlar någon visar vilken inställning vi har till den andra människan, eller till människor i allmänhet. Det säger något om hurudana människor vi själva är. En person som behandlar de flesta i sin omgivning som medel, och inte bara i sexuell bemärkelse, kommer antagligen att ses som en ganska otrevlig person. Risken är också stor att han förr eller senare kommer att stöta på problem i sina medmänskliga relationer. Hans beteende kan, och kommer troligen också att ses som klandervärt.

Om vi i stället för att tala om människor som sexobjekt övergår till att tala om människan som mål eller medel, och jag säger inte att vi bör göra det även om jag tycker att distinktionen kastar ett visst ljus över frågan, har frågan inte så mycket att göra med sex utan får en mer allmängiltig moralisk karaktär. I diskussionen om 'kvinnan som sexobjekt' blir frågan snarast vad vi skulle ha för skäl till att i vissa situationer inte behandla kvinnor som människor, och det blir i mitt tycke en kontradiktion i termer.

Avslutning

Avslutningsvis ska jag kort försöka knyta ihop några av trådarna i mina tidigare diskussioner. Jag ska se om man kan finna några samband mellan kommentarerna och kanske också peka på i vilken riktning det kunde vara fruktsamt att fortsätta diskussionerna. Då det gäller homosexualitetsfrågan har jag främst vänt mig mot tanken att själva den homosexuella handlingen eller akten skulle vara omoralisk. Jag har kritiserat uppfattningen att det, ur vetenskaplig, eller någon liknande synpunkt, skulle vara möjligt att säga något om dess moraliska karaktär. Min framställning har för det mesta vädjat till en viss konsekvens i behandlingen av homosexualitetsfrågan. Även om jag står fast vid att det homosexuella beteendet inte i sig är en moralisk fråga är det dock viktigt att komma ihåg att vår moraliska inställning sällan bygger på konsekventa resonemang. Något slag av värdering och omdöme är alltid inblandat i dessa frågor. Det tycks dessutom framstå som rätt självklart, vilket jag

snuddade vid mot slutet av min homosexualitetsdiskussion att romantisk kärlek till, och ett sexuellt förhållande med någon av samma kön kommer att väcka moraliska frågeställningar. Hur gör t.ex. den unga människa som upptäcker att hennes sexuella intressen skiljer sig från kamraternas? Berättar hon eller berättar hon inte? Och hur är det om hon tvekar över sina föräldrars godkännande? Ska hon då ljuga för dem, och för sig själv, om sitt liv, eller riskera att bli tagen avstånd ifrån?

En annan fråga är hur allmänheten över lag förhåller sig till det homosexuella paret när de flyttar ut på gatan, håller om och kysser varandra offentligt. Det förefaller nämligen som om det är lättare att inta en tolerant och accepterande attityd mot folks avvikande beteende när det sker bakom lyckta dörrar än när det står framför en. På något sätt måste vi hantera situationen när vi ställs inför den. Vad jag än verkar ha sagt tidigare är det ju så att homosexualiteten inte bara kan bedömas från de sexuella handlingarna. Liksom sexualiteten mellan man och kvinna måste förstås ur ett sammanhang, en synvinkel jag tog upp i subjekt-objektfrågan, måste också det homosexuella förhållandet (med betoning på förhållandet) ses ur ett vidare sammanhang, ett sammanhang som inbegriper kärlek, ett delat liv o.s.v. Kanske är det också så att det svåra i situationen inte är att acceptera det som sker rent sexuellt utan att gå med på att romantisk kärlek även kan finnas mellan personer av samma kön?

En ökad öppenhet runt homosexualiteten ställer förstas krav på samhället runt de homosexuella paren. Diskussioner om rätten att juridiskt få registrera sitt partnerskap har redan gått höga i ett par omgångar, men även utanför det rent juridiska måste det ske en attitydförändring. Ett accepterande av det homosexuella parförhållandet kräver att vi till stor del tänker om i vår uppfattning av hur ett liv kan, eller ska, levas, vilket traditionellt sett innefattat man, fru och barn. Föräldrarna till en homosexuell person måste t.ex. acceptera att deras barn kanske inte kommer att ge dem några barnbarn, även om det här förstas kan ses som en småsak. De måste också handskas med omgivningens reaktioner på barnets livsval, svara på varför barnet ännu inte hittat lämplig person av motsatt kön, gift sig och skaffat barn. En situation som inte bara behöver röra de homosexuella. De flesta som av en eller annan anledning väljer bort barn, och kanske också tvåsamhet, kan möta oförståelse bland omgivningen.

Att något ställer krav på oss är förstas inget skäl att låta bli att göra det. Snarare borde vi se det som en uppgift att finna mer eller mindre dolda attityder, erkänna att vi har dem, konfrontera dem och arbeta med dem. Sålunda har också jag fått handskas med de känslor som dök upp i samband att jag skrev den här uppsatsen och som jag redovisade i slutet av avsnittet om homo- och bisexualitet. Jag har fått ifrågasätta dem och hoppas, och vet till en del, att de inte längre påverkar mig i mitt förhållande till andra människor. Dessutom undrar jag om vi inte missar något i vår förståelse av kärlek och sexualitet om vi begränsar den till förhållanden mellan män och kvinnor. Blir inte kärleken och lusten en människa kan känna till en annan så mycket större om vi ser att detta inte bara kan beröra en kvinna och en man, utan också en kvinna och en kvinna och en man och en man?

Vad beträffar subjekt-objektfrågan framgick också där att det moraliska inte bara har att göra med det direkt sexuella. Det moraliska måste sökas i ett vidare sammanhang, och kanske även ett större samhällligt perspektiv, vilket grekerna tycktes ha insett. Frågan för mig blir då hur vi kan möta andra människor som jämlikar, i samhället i allmänhet och i sexualiteten i synnerhet. Sexualiteten må sedan ta vilken form den vill. Att jag i diskussionen främst talade om sexualiteten mellan man och kvinna berodde till stor del på att jag var intresserad av vissa specifika frågor i den relationen. De allmänna kommentarerna om sexualiteten är dock inte enbart ämnade för det förhållandet. Sexualiteten är, i alla dess former, ett av de sätt som vi människor kan mötas på, och det viktiga är att komma i håg att de vi möter där också är människor.